

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΤΑ ΔΥΟ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

-14-

Θυμάσαι; Θυμάσαι σά μᾶς κάλεσε σπίτι τους ἐκείνη τῇ δεφετέρα — δεφετέρα σάν καὶ σήμερα — κι ἄφου σηκωθήκαμε ἀπὸ τὸ τραπέζι, πήγαμε ὅσω καὶ καθήσαμε ὅλοι μας, μετὰ τὸ φεγγάρι ἐκείνο τὸ πελώριο ποὺ φωτόλουζε τὸν οὐρανὸν; Κατάντικον ἐμεῖς οἱ δύο μας. Ἰὺρω γύρω δυὸ τρεῖς φίλοι ποὺ τοὺς εἶχε κι ἄφτους καλεσμένους. Πλάγι μας ἡ Φρόσω, ποὺ λαλοῦσε καὶ λαλοῦσε μετὰ τοὺς ἄλλους. Καὶ δὲν τὴν ἀκούγαμε μεῖς. Δὲν τὴν ἀκούγαμε, ποὺ ὠρούσανε οἱ καρδιές μας ἡ μιὰ πρὸς τὴν ἄλλη, ποὺ σμίγανε τὰ μάτια μας, ποὺ μοῦ κοδοῦσαν ἡ ἀνάσα, γιατί πρωτοκατάλαβα τότες πὼς μ' ἀγαποῦσε καὶ σ' ἀγαποῦσα—δεφετέρι βράδι τότες σάν καὶ σήμερα.

Καὶ πάλι, ὅσο λαλοῦσε καὶ λαλοῦσε, ἀντίκρου μου καθισμένη, τὰπὸγεμα, ἡ Φρόσω ἡ καμμένη, ἐγὼ θυμώμιονε, Κωστή μου. Ἡ κακόμοιρη! Τίποτα δὲν ἐννίωσεν, μὰ με εἶδε χλωμή, κατάχλωμη, καὶ μοῦ εἶπε πὼς δὲν τῆς ἐρχεται νὰ μάφῃ καὶ σὰ θέλω, πὼς θὰ μένῃ μαζί μου, νὰ με νοιάζεται, ἴσια μετὰ τὸ πρῶτ. Τί καλὴ ποὺ εἶναι! Νὰ τῆς ἔλεγα ναί, θὰ περνοῦσε τὴ νύχτα ἐδῶ, νὰ μοῦ κουβεντιάσῃ καὶ νὰ με χαδέβῃ. Τῆς ἀποκρίθηκα πὼς φτάνει ἄβριο νὰ ξανάρθῃ. Ἀχ! τί, τί με κόφτει γιὰ τοὺς ἄλλους, καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴ Φρόσω, ἀφου ἐμένα δὲ σ' ἔχω;

Κωστή μου, νὰ ἤξαιρες τί θλιβερές, τί πόνο γεμάτες ποὺ εἶναι γιὰ μένα ἀφτὲς οἱ μέρες ὅλες! Ἐπρεπε νὰ πεθάνω πέρσι, Κωστή μου, τότες δταν πρωταγαπηθήκαμε κ' ἐγείμε ἡ καρδιά μας ἐλπίδα κι οὐρανόν. Ἀχ! ἡ μέρα μας ἐκείνη, ἐκείνη μας ἡ βραδιά ἡ τρισμάκαρη κ' ἡ τρισάγια, ὅπου πρωταγαπηθήκαμε, ὅπου πρωτοχαρήκαμε τὴν ἀγάπη μας! Μέρα βλοσυρή, μέρα μοναδική, μέσα σ' ὅλες τὲς μέρες τῆς ζωῆς μου! Ἀκόμη καὶ σάν πεθάνω, σὰ δὲ θὰ σοὺ γράφω πιά μου, νὰ μοῦ τὴν ἀφιερῶς, ἀγαπημένη, τὴ μέρα ἐκείνη, ἔτσι δὲν εἶναι; τὴ σημερινή μας τὴ μέρα, ὅπου εἴπαμε βουβὰ τὴν ἀγάπη μας ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου, καὶ τὸ σάββατό μας, τὸ σάββατόβραδόν μας ὅπου πρωτανταμωθήκαμε, ἀχ! ὅπου ἀγαπηθήκαμε, γιατί καὶ χωρὶς νὰ τὸ ξαίρουμε, ἀγαπηθήκαμε ἀμέσως. Καὶ τίς δυὸ, καὶ τίς δυὸ μας, Κωστή μου, τίς ἄγιες τίς μέρες νὰ τίς ἀφιερῶς μνημόσυνο σὲ τὴν καμμένη σου τὴ Μύρρω, τὴν πεθαμμένη σου, νὰ τίς ἀφιερῶς στῆς ἀγάπης μας τὴν ἀνάμνηση, Κωστή μου. Θὰ τὸ νιώθω ἐκεῖ κάτω καὶ θὰ σὲ βλογῶ καὶ θὰ σὲ μακαρίζω. Μὴν κλαῖς, μάννα μου Ἐσὺ, μὴν κλαῖς, μὴ σπῆνῃς στὰ κλάμματα, σὰ θὰ με διαβάξῃς καὶ θὰ εἶμαι πιά πεθαμμένη. Ἡ ψυχὴ μου, ἡ ἀγάπη μου θὰ σὲ περικυριολέει καὶ τόσο θὰ μ' ἀγαπᾷς ὁ ἴδιος ποὺ θὰ τὸ νιώσῃς πὼς ἀκόμη ζῶ.

Ἀντίο, ἀντίο, ἀγάπη μου, θησαυρὸ μου ἐσὺ, ζωὴ μου. Ἀντίο σου, δικό μου ἐσὺ, μοναδικό μου καὶ λατρεμένο μου. Πᾶρε μετὰ τὰ χεῖλια σου τὰ μονίκριδά μου, τὰ χεῖλια μου ἐδῶ ποὺ σοὺ τὰ δίνω, πᾶρε μου τὸ στερνὸ ἀφτό μου τὸ φίλ μου, πᾶρε τὴν ψυχὴ μου, πᾶρε τὴ ζωὴ τῆς ἀγάπης σου τῆς ἀγαπημένης, τῆς ἐρωτόκριτης, ἀχ! τῆς ὅλο κι ὅλης δικῆς σου, τῆς

Μύρρως.

Τὸ γράμμα τῆς Μύρρας τὸ στερνὸ δὲν τέλειωνε μ' ἀφτὰ μόνο τὰ λόγια, ἐπειδὴ ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴν ὑπογραφή της, ἀπὸ τὸν ὀνόμα τῆς τὸ γλυκὸ, μετὰ τὴν πέννα, χάραξε καὶ μιὰ στρογγυλάδα, ἕναν κύκλο τρεμάμενο. Ἐκεῖ μέσα ἡ κακόμοιρη κόλλησε μ' ὅλη της τὴ δύναμη τὰ χεῖλια της τὰ δῶσα — γιατί ἀθῶα ἔζησε καὶ πέθανε ἀθῶα — γιὰ νὰ βρῇ σὲ τὴν ἴδια θέσιν ὁ Κωστής τὸ φίλ της καὶ νὰ ἀποφιλήσῃ μετὰ τὰ δικά του τὰ χεῖλια.

Ναί, τὴ στερνὴ φορὰ ἔπυ τονὲ σὺλλογίστηκε, τοῦ ἔδινε κ' ἕνα φίλ. Μ' ἕνα φίλ σφράγισε καὶ τὸν πόνο της καὶ τὴ ζωὴ της. Ἀχ! ἐγὼ ἀφτὰ ἔτσι δὲν τὰ λέω, ἐγὼ δὲν τὰ φτεῖνω μετὰ τὸ νοῦ μου. Ἀληθινὰ τὰ ἱστορικά της. Στὶς ὀχτῶ, στὶς ὀχτάμισον τὸ βράδι, μπορεῖ καὶ πιά ἀργὰ τὴ νύχτα, ἔκλεισε τὸ γράμμα της, ἔτοιμο γιὰ νὰ φύγῃ. Ἐπειτα ἔπεσε καὶ κοιμήθηκε. Ἦσως τὸ δυστύχημα τὸ φοβερὸ ποὺ τὴν ἐξοίσε κάτω, σὲ τὴν μύρρα ποὺ ἀπὸ παντοῦτε σηκώθηκε νὰ τὴν πνίξῃ, νά, ἴσως τὴ λυπήθηκε ἡ ἀγάπη καὶ τῆς ἔστειλε κανένα ὄνειρο θεόγλυκο, ποὺ φαντάστηκε ἡ Μύρρω ἡ κακόμοιρη πὼς ὁ καλὸς της ἐρχότανε ὁ ἴδιος νὰ τὴν παρηγορήσῃ, νὰ τῆς πῇ τὴν ἀγάπη του τὴν αἰώνια, μ' ἕνα φίλ στὰ χεῖλια, ὅπου θάποῃτε ὅλη της τὴν ἀγάπη. Τρίτῃ πρωτὶ, μετὰ τὰ χαράματα, ἤσυχκα ἤσυχκα, πὲς ἀγγελουδένια, ἔλιωσε ἡ ψυχὴ της, ψυχὴ ποὺ ὁ κόσμος δὲν εἶδε ποτέ του πὺ βρασιμένη, πὺ ἀδῶσα, πὺ φλογερή, πὺ μεγάλη καὶ ὠραιότερη.

Τὰ τρεῖς ὅμως τὰ στερνὰ γράμματα τῆς Μύρρας, ὁ Κωστής δὲν τὰ διάβασε.

Σάν ἔφυγε τότες ἀπὸ τὸ Πήλειο καὶ τοῦ ἔδωσε ἡ Μύρρω, νὰ τὸ πάρῃ μαζί του στὸ βατόρι, τὸ πρῶτο της τὸ γράμμα, ἡ Μύρρω δὲν κατάλαβε γιατί ἔφυγε ὁ Κωστής τόσο διαστικά. Θάρρεψε πὼς δὲν ἤθελε ἢ πὼς δὲν μπορούσε νὰ φῇ καὶ περὶ πρὸς τὴν μάννα του μονάχη, ἀφου μάλιστα ἡ δικὴ της ἡ μάννα τὸν ἀπόρριψε καὶ μετὰ κανέναν τρόπο δὲν ἤθελε νὰ κοῦσῃ γιὰ παντρεῖά.

Ἡ Μύρρω δὲν κατάλαβε τὴν ἀλήθεια.

Ὁ Κωστής γιὰ τὴ Μύρρω, καὶ τὴ μάννα του παραιτοῦσε καὶ τοὺς δικούς του. Ὅσο γιὰ τὴν παντρεῖά, θὰ πρόσμενε, ἢ μοναχὰ τοὺς τὰ πράματα νὰ σιάξουνε, ἢ ἂν ἡ μάννα τῆς Μύρρας δὲν ἄλλαζε γνώμη, νὰλλάξῃ ἀφτὸς θρησκεία καὶ νὰ γίνῃ ὀρθόδοξος, ἀπὸ φράγκος καὶ βενετσιάνος ποὺ εἶτανε. Καὶ στὰ γράμματά του ἀκόμη, κατὰ τέτοιο τῆς ἔδινε νὰ καταλάβῃ, γιατί κάποτες ἔλπιζε ὁ Κωστής πὼς θὰ γυρίσῃ γλήγορα πίσω.

Μετὰ τὸτο σκοπὸ, πρὶ φύγῃ, πῆγε μιὰ μέρα, σὲ κάποιον ἄλλο χωριὸ τοῦ βουνοῦ, στὰ Δράκια, κ' ἔλεγε κειδὰ νὰ κατασταλάξῃ, χωρὶς νὰ τὸ νιώσῃ κανένας—ὅσω ἐννοεῖται ἀπὸ τὴ Μύρρω, — πὼς δὲν εἶτανε φεγγάτος μετὰ τὰ σωστά του. Στὰ Δράκια θὰ φώναζε κιάλας, τὸν παππά, δηλαδή, ἂν ἔπρεπε νὰ γίνῃ κι ἀφτό.

Λοιπὸν ἦρθε στὰ Δράκια ὁ κακόμοιρος ἀπὸ τὴ Ζαγορά, γιὰ νὰ καθῇ μιὰ δυὸ μέρες, νὰ διψῇ. Ἐπρεπε ὅμως, θὲς ἀπὸ τὴν κούραση, θὲς ἀπὸ τὸ κρύο, θὲς πάλι καὶ ἀπὸ τὴ ζέστη, νὰ πέσῃ ξαπνικὰ σὲ μέση

του δρόμου, εκεί που ήθελε, από τη βουνήσια στράτα πεζός να κατεβή ως το χωριουδάκι που εΐτανε κάτω απ' μια κοιλάδα. Βρέθηκε στα Δρύκια να υπάρχη γιατρός, και μάλιστα πολύ καλός και διαβασμένος. Τον κοίταξε. Αμέσως κατώλαβε τί τρέχει και του το είπα παστρικά, όπως εΐτανε και χρέος του.

Το βουνό, λέει, και το κλίμα, και τ' αγέρι, κι ο χειμώνας που σμίωνε, πράγματα εΐτανε ολέθρια για τον Κωστή. "Αρρωστος βαριά κ' έπρεπε μείν μόνι να φύγει, που δε χωράτεθε κούλας ή αρρώστια του. ή τρομερή, μ' άλλα λόγια τό χτικιό ! "Ανάγκη να πάω ή τα μέτρα του, να γυρίσω στον τόπο του, κ' ίσως εκεί πιά το κακό να σταματήσει.

Τρόμαξε ο Κωστής, όχι για τον εαυτό του, μ'α για τη Μύρρω του. Λέξη δεν της ξεστόμισε. Και στα γραμμάτια του ποτέ μιλά δεν της έβγαλε για τίποτα. "Έτσι μερικά πράγματα υπάρχουνε, που ως και κείνοι που τρελοαγαπιούνται δεν τα ξεμυστερεύουνται ο ένας του άλλου. "Ο Κωστής έλιπε να γεμί. Μ'α ή λαχτάρα ή παντοτεινή όπου ζούσανε οι δυο τους, ή θλίψη κ' ή σταναχώρια δεν εΐτανε βέβαια, για την κατάστασι όπου βρισκότανε, το χρειάζομενο για τριζό. Τότες, όταν του μίνησε ή Μύρρω πώς κατεβαίνει στο Χορεφτό, σηκώθηκε ο Κωστής, αμέσως να βγί στο ταξίδι. "Έλαβε το τελέγραμμά της Μύρρας, κατόπι και τα γράμματά της, όπου του έλεγε πως αν έρθη, μήτε θα είδωθύνε και πως ο έρχομός του μπορεί να σταθί αίτια, εκείνη ξαφνικά να πεθάνη.

"Όσοσο δεν τόκανε ακόμη απόφασις ο Κωστής να μ'ην πάη κι όλο συλλογιόντανε το ταξίδι.

Γύριζε κάποιο βράδι από τη Βενετιά, στη Ζουέκκα όπου καθότανε. "Η δάμια του, ή γκόντολα δηλαδή, τον πήγαινε γιαλό γιαλό προς τη Ζουέκκα και θεωρούσε κείθε ο Κωστής, άριστέρα του, τα σπ'τια με τη σειρά που αντανακλούντανε στα νερά του Ρίο γκράντε. Ήτανε πρώτα πλουσιοπάροχα παλάτια και τοικημένα και ζωντανά, έρημα σήμερα και πεθαμμένα. Τα κοιτάζε ο Κωστής κ' έβλεπε τη ροδινή τους τη διορία την προτιμή που με τον καιρό, με τις βροχές, με τα χαλάζια, έδειχνε κάπου κάπου και κάτι μάθρους λεκκέδες, μάθρους σαν το χώμα, σαν το Χάρο τον ίδιο.

Βασίλεβε ο ήλιος. "Ο Κωστής δεν μπορούσε να διή το ρόδινο το χρώμα κοντά κοντά με τα μάθρα, δίχως να τον πάρουνε τα δάκρια. Του έρχόντανε όλα τώρα σαν γκρεμισμένα παλάτια, σαν πεσμένα μεγαλεία, σαν εικόνα της αγάπης του και της ζωής του.

Μπήκε ή βάρκα δίπλα στο Ρυάκι του Σααβρόνι, στο Rio della Croce. "Από την άλλη τη μεριά της Ζουέκκας, που βλέπει προς τ'άνοιχτό, εΐτανε το σπίτι του Κωστή. "Όσο περνούσε μέσα στο ρυάκι, έκλαιγε ο δύστηνος, έκλαιγε, που τελειωμό το κλάμα του δεν είχε. "Όλο έκλαιγε σαν έβλεπε στο περιγιάλι τα παιδιά που τρέχανε και παίζανε, το ίδιο έκλαιγε σαν έβλεπε τα δέντρα, που τα κλαριά τους βουτούσανε κρεμμένα στα νερά τα ήσιχα, έκλαιγε πάλε σαν έβλεπε τον ήλιο τον απόμακρο που βασίλεβε. "Όταν έφτασε στη σκάλα όπου έπρεπε να κατεβή, θέλησε να σηκωθί. "Αδύνατο. Χρειάστηκε να τον π'ανε ύσια με το σπίτι του, που εΐτανε κατάντικ. "Από τότες πιά δε σηκώθηκε. Με τη φεγγαρογιομωσιά που του έγγραψε ή Μύρρω, ξεψύχησε προτού λάβη τα γράμματά της. Κ' ή ίδια δεν πρόφτασε να μάθη το θάνατό του.

"Ανχη παιδιά μ'α την αλήθεια, που πεθνήσανε το ένα μακριάθε από τ'άλλο και δεν το ξαίρανε κ'ανε.

Περίεργο μάλιστα που ή Μύρρω, αν κ'α καλογνώριζε τον Κωστή, δεν το υποψιάστηκε ποτέ της, πως για να μ'ην έρθη στο Πήλαιο, κι ως του έλεγε να μ'ην έρθη, κάτι εμπόδια θα εΐτανε στη μέση πέρα κι από τη δύναμή του. "Η Μύρρω ή καιμένη, από τον Κωστή μακριά, ζούσε σαν τυλιγμένη μέσα της που να π'ης, και τα μάτια της τα δακρυοθαλαμμένα δε βλέπανε πιά πέρα και πέρα, να ξεδιαλίσουνε τί του γινότανε και κεινού. Δεν το ξεδιάκρινε ως που πήγαινε ή αγάπη του. Δεν το κατάλαβε ούτε πως εΐτανε άρρωστος και την ώρα ίσως την ίδια όπου ξεψυχοῦσε, του έγγραφε να την θυμάται.

"Η βαριόμοιρη ! Τουλάχιστο καλά που δεν τόμαθε ποτέ της το τί τραβούσε ο Κωστής στη Βενετιά. Να το ήξευρε θα τ'απαραιτούσε όλα και θ'άτρεχε. Μακριά όμως από τον Κωστή, κάθε δύναμη της έλειπε, κάθε απόφασις της έλειπε ή θέλησις, της έλειπε κάποτες και ή πίστη πως την αγαπούσε θεότρελκ. της έλειπε μπορεί να πούμε ως κι ο νούς της, ως κ' ή κρίσις της ή όρθή, ως και το θάρρος, αφού μακριά του της έλειπε κ' ή ζωή.

"Αχ ! τί κάθουμαι και λέω ; "Αχ ! και τί τους λυπούμαι ; Ποιός στον Κόσμο ποτές αγάπηθηκε σαν και δάκρυους ; Ποιός έκλαψε περισσότερο ; Μ'α ποιός, και στη θλίψη του απάνω την πιά μάθρη, γνώρισε π'οι ανάνθρωπη χαρά ; Και μήπως έτσι δεν είναι, αφού και ο ίδιος εγώ, που αγάπησα τριάντα χρόνια δίχως μι'α στιγμή να χαρώ την αγάπη μου, τους συλλογιούμαι, τους ζουλέθω, και με τα γράμματά τους αφτά, με την αγάπη τους, σήμερα παρηγοριούμαι ; "Αχ ! το ξαίρανε άφτοι πώς ή τύχη τους χάρισε το χάρισμά της το μεγαλύτερο, αφού ως και στη στενή τη στιγμή της, μακάριζε ή Μύρρω την τύχη που της έδωσε την αγάπη, κι ως της έπαιρνε τη ζωή.

Της αγάπης ή φουρτούνα τοις άρπαξε και τοις δυό. "Ενάντια τους σταθήκανε όλα. Μ'α και να μ'ην τοις στεκότανε, τί τοις φελοῦσε ; Ναί, τί θα τοις φελοῦσε και να μ'ην τοις πείραζε κανένας ; Τί θα τοις φελοῦσε κανένα εμπόδια να μη βρίσκανε μπροστά τους, στο δρόμο που βαδίζανε ; Τί θα τοις φελοῦσε και να παρθούνε ; Πάλεψα εγώ με τοις ανθρώπους, με των ανθρώπων την κακία. Παλέβανε άφτοι με των άρρώστια, με τη φύση την ίδια. Τον ένανε τον έσθισε το χτικιό την άλλην, λίγο λίγο την έλιωσε ή αγάπη, που δύναμη δεν είχε μέσα της, όση έπρεπε, νάντιστάθι παραπάνω.

"Αχ ! τί δάκρια παρ'α που με πνίγουνε τώρα και μένα, σ'α συλλογιούμαι τον κόσμο ! "Αφήστε, αφήστε, σοφοί και φιλόσοφοι, τα συστήματα και τα διδύλια. Για το καλό δουλέβετε, το ξαίρω, για το καλό, σαν τον Πλάτωνα, μ'ας φτειάνετε καινούργιες πολιτείες, μ'ας δείχνετε κόσμους καινούργιους, όπου φτώχειζ δε θα υπάρχη, όπου δε θα πεθνήσκη κανένας από την πείνα κι από της πείνας τα βασανια, όπου θα ζούνε όλοι σαν αδέρφια, όλοι σαν άνθρωποι, αφού το ίδιο δικαίωμα κάθε άνθρωπος έχει να δουλέβη, να τρώη και να ζή.

Τα ξαίρω, τα ξαίρω ! Μ'α σ'ας γυρέθω, σ'ας ζητώ, αλλιώς ν'αλλάξετε τον κόσμο. Να μ'ας αλλάξετε λιγάκι σαν μπορείτε, τους ίδιους μας εμάς, να μ'ας αλλάξετε τη ζωή μας, δύναμη να μ'ας δώσετε περισσότερη, να

